

Trøndelag fylkeskommune

Deres ref:

Vår ref: 2025/147383

Dato: 26.06.2025

Uttalelse til planprogram for Trøndelag og Bottenhavet vannregioner 2028-2033

Vi viser til oppdatering av regional vannforvaltningsplan med tilhørende tiltaksprogram med høringsdokument 1 datert 05.11.2024: Planprogram for Trøndelag og Bottenhavet vannregioner 2028-2033. Frist for uttalelse er 30.06.2025.

Om Mattilsynet

Mattilsynet er statlig sektormyndighet for områdene planter, helse og velferd hos fisk og dyr, mat og drikkevann. Som høringsinstans har vi i oppgave å bidra til å ivareta nasjonale og regionale interesser innenfor våre forvaltningsområder. Mattilsynet skal være pådriver for å sikre oppfyllelse av vannforskriftens krav innenfor eget myndighetsområde. Dette vil primært være vannuttak etter drikkevannsforskriften, vannuttak etter forskrift om naturlig mineralvann og kildevann, fiskeoppdrettsanlegg og fiskeslakterier, settefiskanlegg og kultiveringsanlegg, bruk av plantevernmidler og bruk av gjødselvarer mv av organisk opphav.

Mattilsynets uttalelse

Planprogrammet er detaljert nok og tar for seg viktige elementer som er aktuelle i dag. Vi har ikke anledning/ressurser til å gå i detalj og velger derfor å gi innspill på generelt grunnlag.

Mattilsynets forventninger til planmyndighetene

Vi forventer at nasjonale føringer som skal ivareta viktige interesser knyttet til drikkevann, planter og akvakultur blir fulgt opp i planprosessen. Det er viktig at planer er tilstrekkelig oppdatert og møter fremtidens behov.

Videre forventes at drikkevann og drikkevannskilder følges opp av kommunen gjennom nasjonale føringer, regionale planer og lokale bestemmelser som beskytter drikkevann og drikkevannskilder. Drikkevann er kritisk infrastruktur, og må derfor håndteres deretter.

Nasjonale mål for vann og helse

I 2024 ble nye nasjonale mål for vann og helse vedtatt av regjeringen, sammen med en ny gjennomføringsplan. Protokollen har konkrete mål for å sikre vannforsyninger gjennom tiltak i planer. Herunder er mål om at alle skal ha tilgang til drikkevann, og da fortrinnsvis fra et vannforsyningssystem som leverer drikkevann av god kvalitet. I Norge er det mange tusen privateide enkeltvannforsyninger og små vannforsyningssystemer som forsyner husstander og fritidseiendommer. Driften og kunnskapen om drikkevann varierer sterkt, og de færreste enkeltvannforsyningene har vannbehandling, noe som kan utfordre tilgangen til trygt og nok drikkevann.

Vi foreslår at det vises til nasjonale mål for vann og helse i planprogrammet for 2028-2033.

I høringsdokument 1 til planprogrammet kapittel/del punkt 2 og 3 vises til at i tidligere planperioder har det vært begrenset oppmerksomhet om flere naturverdier og naturtjenester. Et av områdene som får forsterket oppmerksomhet i Trøndelag vannregion der det er relevant er drikkevannskilder. Vi mener dette er positivt.

Nasjonale forventninger til planlegging

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023 -2027- punkt 6.4 omhandler rent og trygt drikkevann. Her kommer det frem at: *«Kommunene har ansvar for å sikre husholdningene og næringslivet tilgang på tilstrekkelige mengder helsemessig trygt drikkevann. Dette er en forutsetning for god helse og et velfungerende samfunn. Sikring av drikkevannskilder og areal til infrastruktur for vannforsyning og avløp, er derfor en viktig del av kommunale planer. Vannforekomster som benyttes til vannforsyning må beskyttes mot forurensning med hensynssoner med tilhørende planbestemmelser. Dette kan også bidra til å redusere behovet for rensing ved produksjon av drikkevann.»*

Plan og beredskap

I plan- og beredskapssammenheng vil vi spesielt trekke frem følgende nasjonale mål på drikkevannsområdet:

- Alle vannforekomster med uttak av drikkevann skal være beskyttet mot forurensing, se punkt nr. 4.
- Kommunal samfunnsplanlegging skal sikre innbyggerne trygt drikkevann og drikkevannshensyn skal ivaretas i arealplanleggingen, se punkt nr. 5.
- Kommunen skal ha helhetlige planer og tiltak som ser vann, avløp og arealbruk i sammenheng, se punkt nr.6.
- Kommunens overordnede risiko og sårbarhetsanalyser skal ivareta sikkerheten i drikkevannsforsyningen, se punkt nr. 11.
- Kommunens beredskapsplanverk skal sikre alternativ drikkevannsforsyning for alle, om nødvendig gjennom samarbeid, se punkt nr. 12.

Beredskap er blitt et mer aktuelt tema. Særlig kan dette knyttes erfaringer fra pågående krigssituasjoner. Derfor er desto mer viktig at vannverkene også har reservekilder og verner godt om disse. Reservekilder bør derfor beskyttes like godt som hovedvannkildene og blant annet synliggjøres i beredskapsplaner til fylke, kommuner og vannverk.

Arealstrategi

Kommunene skal sikre drikkevannskilder og areal til infrastruktur for vannforsyning og avløp. Arealer for etablering av for eksempel vindkraft/solkraft må ikke komme i konflikt med arealer som er avsatt til beskyttelse av nedslagsfelt og vanntilsigsområder til disse.

Kommuneplanens arealdel (KPA)

Kommunene må vurdere behovet for å revidere KPA i kommende planperiode basert på eventuelle behov og nye føringer for å sikre innbyggerne trygt drikkevann. Kommunene skal sammen med vannverkene vurdere behov for beskyttelse av råvannskilde med tilsigsområder gjennom hensynssoner med tilhørende bestemmelser. Bestemmelsene er nødvendige for å oppnå trygt og nok drikkevann ut til abonnentene.

Mattilsynet støtter opp om planprogrammet og de tiltak som er foreslått ved hovedutfordringene i vannregion Trøndelag og de norske delene av Bottenhavet vannregioner.

Hensynssoner/sikringssoner

Et sentralt område er beskyttelsen av vannforekomster som er eller kan bli drikkevannskilder. Det er ingen enhetlig bruk av hensynssoner, sikringssoner, klausuleringer eller bestemmelser for å beskytte vannkildene. Ikke alle kommuner har etablert hensynssoner/sikringssoner med tilhørende begrensning/regulering av aktivitet ved vannkilder. Manglende enhetlighet gir utfordringer når vi skal lage oversikter på grunnvannskilder og overflatekilder.

Hensynssoner drikkevannskilder

Nasjonale føringer viser til at alle overflate- og grunnvannsforekomster som benyttes til drikkevann for flere enn 500 fastboende bør ha hensynssoner med tilhørende planbestemmelser etter pbl §§ 11-7 og 11-8, samt drikkevannsforskriften § 26. Det er en utfordring når vannverk og kommuner benytter ulike sonebeskrivelser og arealformål sammen med bestemmelser for å sikre kildene. Vi peker på kommunenes eget ansvar for å bidra aktivt i arbeidet med å sikre leveranse av drikkevann. Regelverket (drikkevannsforskriften § 26) presiserer at kommunen i samarbeide med vannverkseieren skal vurdere behovet for restriksjoner for å beskytte råvannskilder og vanntilsigsområder. Dette gjelder også i forbindelse med planarbeid etter plan- og bygningsloven.

Drikkevannskilder som ligger nær infrastruktur som veger og bebyggelse bør følges opp særskilt. Nye forurensningsparametere blir mer og mer aktuelle som for eksempel mikroplast/nanoplast og PFAS. Selv om vannforskriften ikke har dette med som aktuelle parametere nå, så er dette noe som vi tror vil bli prioritert mer i årene framover. Den nye drikkevannsforskriften som vi fortsatt venter på, tar for seg flere nye forurensningsparametere. Dette temaet bør være omtalt i hovedutfordringene og i planprogrammet.

Kunnskapsgrunnlag

Mattilsynet har utfordringer med å innhente grunnlagsdata og bedre kunnskapsgrunnlaget for å bidra til klassifisering av grunnvannsforekomster.

Videre ser vi at det er mangler i kunnskapsgrunnlag og for å kunne gi bedre og mer detaljert kostholdsråd på fisk i enkelte vannområder/kyst – og fjordområder.

Akvakultur

- Lakselus og sykdom som påvirkningsfaktor

I inneværende planperiode (2022–2027) ble lakselus vurdert som påvirkningsfaktor etter vannforskriften. Mattilsynet er sektormyndighet for forvaltning av sykdom hos akvatiske dyr, inkludert lakselus, og skal vurdere dens påvirkning på ville laksebestander i henhold til

matloven og tilhørende forskrifter. Foreslåtte tiltak vil rettes mot lakselus. I tillegg er utbrudd av krepsepest og lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* relevante temaer i vurderingene etter vannforskriften. Mattilsynet håndterer utbrudd av disse i henhold til bekjempelsesplaner.

- Akvakulturens betydning for matproduksjon og samfunn

Akvakultur spiller en sentral rolle i både nasjonal og global matproduksjon. Det er et politisk mål å legge til rette for vekst i næringen, innenfor bærekraftige rammer basert på faktisk miljøpåvirkning. I henhold til vannforskriften skal det foreligge kostnadsoverslag for gjennomføring av tiltak i tiltaksprogrammene. Slike kost–nytte–vurderinger er nødvendige, særlig der tiltak kan føre til redusert produksjon.

Mattilsynet har per i dag ikke utarbeidet slike overslag for tiltak som reduksjon i biomasse ved enkeltlokaliteter eller avslag på etableringssøknader. Reduksjon i produksjon eller nedleggelse av lokaliteter kan gi betydelige samfunnsøkonomiske konsekvenser – som redusert verdiskaping, tap av arbeidsplasser og kommunale inntekter. Det er derfor viktig å vurdere både miljømessige og samfunnsøkonomiske konsekvenser i sammenheng. Vi anbefaler at dette innlemmes i programmet for konsekvensutredninger (KU).

- Oppdatert kunnskapsgrunnlag

I 2024 har Mattilsynet oppdatert kunnskapsgrunnlaget i Vann-Nett om lakselusens påvirkning på vill atlantisk laks (*Salmo salar*). Grunnlaget bygger på Havforskningsinstituttets modeller for luseindusert dødelighet blant postsmolt i 401 elver langs kysten, verifisert gjennom Mattilsynets overvåkingsprogram NALO. Tallene viser gjennomsnittlig dødelighet i perioden 2018–2023. Kunnskapsgrunnlaget vil oppdateres jevnlig ved behov.

Innspill til vannforvaltningsplanene 2022–2027

Mattilsynet uttalte i tilrådommen til vannforvaltningsplanene for 2022–2027 at:

«Verken trafikksystemet med fleksibilitet i biomassetak, eller Mattilsynets egne tiltak, er tilstrekkelige for å nå miljømålene etter vannforskriften i vannforekomster vesentlig påvirket av lakselus innen 2027.»

På bakgrunn av dette vedtok regjeringen tre tiltak:

1. Utrede hvordan trafikksystemet påvirker måloppnåelse etter kvalitetsnormen for villaks.
2. Utrede kriterier for å inkludere sjørret i trafikksystemet.
3. Utrede endringer i lokalitetsstrukturen for å beskytte særlig utsatte villaksbestander.

Nærings- og fiskeridepartementet har ikke søkt utsettelse for måloppnåelse, men følger opp tiltakene i regjeringens godkjenningsdokument.

I mai 2024 leverte en arbeidsgruppe rapport om trafikklyssystemets samsvar med kvalitetsnormen for villaks. Hovedkonklusjonen var at dagens system bryter med naturmangfoldlovens mål for villaksbestandene, og at det er behov for en grunnleggende gjennomgang av havbruksforvaltningen.

Rapportens anbefalinger, sammen med NOU 2023:23 *Helhetlig forvaltning av akvakultur*, dannet grunnlag for en ny stortingsmelding om havbruk, vedtatt 12. juni 2025. Regjeringen vil nå følge opp Stortingets vedtak. Ny regulering er ventet å tre i kraft i løpet av 2–4 år. Inntil videre videreføres dagens system. Mattilsynet vil fortsette sitt arbeid med tiltak mot lakselus i tråd med meldingen.

- Innspill til planperioden 2028–2033

Areal og fremtidig lokalitetsstruktur

Et sentralt mål er å etablere en mer hensiktsmessig lokalitetsstruktur med mål om redusert smittepress internt i produksjonsområder og mot ville bestander

- Smittesoner med gode hygieniske barrierer
- Koordinert brakklegging
- Erstatte en del åpne merder med lukkede/skjemmete anlegg

Plassering av anlegg i forhold til villaksens utvandningsruter er avgjørende. Fremtidig lokalitetsstruktur bør derfor planlegges områdevis, basert på:

- Smittemodeller
- Avstand til lakseførende vassdrag
- Strømningsforhold og vannkvalitet
- Biologisk mangfold og bunnforhold

Bruk av ny teknologi som lukkede eller nedsenkede anlegg kan endre arealbehovet, og eksisterende lokaliteter kan vise seg lite egnet for ny teknologi. Derfor er det nødvendig med felles mål og bred forankring hos relevante myndigheter (departement, sektormyndigheter, fylkeskommuner og kommuner) og næringen.

En overordnet plan for lokalitetsstruktur vil gjøre det lettere å avveie hensyn i behandling av søknader om lokaliteter, og bør inngå som et prioritert tiltak i kommende planperiode. Selv om

Mattilsynet forvalter sykdom (inkl. lus), må dette tiltaket utvikles i fellesskap med andre aktører.

- Teknologit utvikling som tiltak

Bruk av lukkede anlegg og teknologi som begrenser kontakt mellom oppdrettsfisk og lakselus er viktig for å redusere smittepress mot vill laksefisk. Stortingsmeldingen om havbruk legger til rette for økt bruk av ny teknologi, og vil kunne stimulere utviklingen videre.

Forventningspunkt 35, i Nasjonale mål for vann og helse. «Det settes av tilstrekkelige og egnede nye arealer for akvakultur gjennom oppdaterte regionale og kommunale planer for kystområdene, som også kan omfatte utvikling av akvakultur utenfor kysten og landbasert akvakultur. Planene ivaretar miljøhensyn og andre samfunnsinteresser.»

- Oppsummering akvakultur

For å oppnå både miljømål og sikre fortsatt matproduksjon, må framtidige tiltak innen akvakultur planlegges helhetlig. Dette krever bedre lokalitetsstruktur, kunnskapsbaserte tiltak, teknologisk innovasjon og felles innsats fra myndigheter og næring. Mattilsynet anbefaler at disse elementene inkluderes i det regionale planprogrammet for perioden 2028–2033.

Med hilsen

Mattilsynet

Egil Weie Berg
seniorinspektør

Ivar Eiken
avdelingsleder

Dokumentet er godkjent elektronisk / This document has been electronically approvedKopi til:

Trøndelag fylkeskommune v/Bendik Halgunset

Trøndelag fylke v/Camilla Støre

Statsforvalteren i Trøndelag